

שיעור א: שיטת רש"י בדיון 'יחלוקו'

דף ב ע"א

תוכן:

- א. הצורך באחיזתן לשיטת רש"י
מדוע התנא צייר 'אוחזין' דווקא
- ב. תמיהות ובעיות בפירוש רש"י
הקשיים בהבנה כזו ברש"י
- ג. דיון בהבנת הגה"מ בדעת רש"י
הבנת 'הגהות מרדכי' בדעת רש"י
סיוע להבנת הגה"מ ברש"י
- ד. העמדת פירוש רש"י כריב"א
רש"י כריב"א ולא כתוספות
ראיה שרש"י אכן למד כריב"א
סיוע לזה מרש"י לקמן
- ה. קשיים בדברי רש"י גם להבנה זו
קשיים בפירוש רש"י
- ו. המקור לכאורה לחידוש רש"י
מקור לכאורה לדברי רש"י
קשיים ברש"י לפי"ז
- ז. המקור בגמרא לשיטת רש"י
מנין למד זאת רש"י
ביאור שאלת הגמרא בע"ב
'בשבועה' - עומקה של גירסה

תירוץ הגמרא

תמיהות בפירוש רש"י בע"ב

ביאור דברי רש"י

בהגדרה למדנית

דין זה דווקא לרבנן

ביאור הקשיים

ח. תפקיד השבועה לרש"י

השבועה במשנה 'שבועת הנוטלים'

ט. חזרה לדברי רש"י במשנה

חידוש המשנה לרש"י

נטילה ע"י שבועה

ביאור הקשיים הנוספים ברש"י

ביאור השיטמ"ק

י. בין התוספתא והברייתא בדף ו לרש"י

יא. רש"י כשיטת תוספות ולא כריב"א

מקורות

רש"י במשנה בד"ה "שנים אוחזין בטלית"
תוספתא ריש מסכתין פרק א, א (חציה הראשון)
'ועוד הגהות מרדכי' שבסוף 'הגהות מרדכי' בשם רש"י הנ"ל
הגה"מ בפרק ט מטוען ה"ז באות ז
'נחלת-דוד' בד"ה "ודברי רש"י סתומים"
שאלות הפנ"י על רש"י במשנה
הרשב"ץ בשיטמ"ק (דף ב ע"א) על דברי רש"י הנ"ל
דף ו ע"א ת"ש בד"א ששניהם אדוקים בה
הסוגיה בע"ב מ"ואלא מאי רבנן" עד "פלגי לה בשבועה" וברש"י עליה

א. הצורך באחיזתן לשיטת רש"י

מדוע התנא צייר 'אוחזין' דוקא

כתב רש"י בד"ה "שנים אוחזין בטלית": "דוקא אוחזין דשניהם מוחזקים בה ואין לזה כח בה יותר מזה, שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה בעדים שהיא שלו ואינו נאמן זה ליטול בשבועה".

כאשר מתבוננים בדברי המשנה רואים כי סיפור המריבה שבין השניים על הטלית, אינו מובא באופן כללי כ"שניים הטוענים על הטלית" או "שניים הניצים על הטלית" וכדו', אלא דוקא בציור פרטי של "שניים אוחזין בטלית", יש לעיין מה תפקיד אחיזת השניים ומה היה הדין בלעדיה.

בהשקפה ראשונה היה נראה שהאחיזה היא הסיבה לפסק של 'יחלוקו', לעומת וויכוח שלא יהיה מלווה באחיזת הדבר ע"י הניצים ובו לא יהיה הפסק - 'יחלוקו', כך נראה במבט ראשון בשיטת תוספות כאן הלומדים שזו באמת סיבת ההבדל בין הפסק במשנה שלנו לבין הפסק במקרה של "ההוא ארבא" [ב"ב לד] (עיין באורך בשיעור הבא בבירור שיטתם).

והנה לכאורה גם רש"י כאן נדרש לבאר את משמעות האחיזה שבמשנה, שכן מתחיל ומסייג את דברי המשנה ל"דוקא אוחזין", ותולה, כתוספות, את פסק המשנה באחיזה, אולם בהתבוננות נוספת אנו נבוכים בשיטת רש"י ותמהים האם באמת דין 'יחלוקו' שבמשנתנו נאמר לפיו רק במקרה ששניהם אוחזין בטלית כשיטת תוספות, כפי שמיד נפרט.

ב. תמיהות ובעיות בפירוש רש"י

הקשיים בהבנה כזו ברש"י

1. ראשית, קשה בהמשך לשון רש"י שהוסיף מיד וכתב מהי מעלת ה'אוחזין': "דשניהם מוחזקים בה ואין לזה כוח בה יותר מזה". אם רש"י אכן למד כתוספות שיש צורך שיהיו שניהם אוחזין כדי לפסוק 'יחלוקו' היה על רש"י לנמק את הצורך באחיזתם באופן חיובי ולא שלילי, והיה לו לומר שעל כ"א מהם להיות מוחזק מפני שהאחיזה בדרך כלשהיא נותנת לו כוח לקבל את החלק שמוחזק בו, כדרך שפירשו למשל תוספות שהאחיזה יוצרת 'אנן סהדי' דמאי דתפיס האי דידיה, ואילו רש"י תחת זאת לא ייחס שום משמעות חיובית

לאחיזת כ"א מהם אלא משמעות 'מנטרלת' לאחיזת השני בלבד, בכך שאין לזה כוח יותר מלזה.

2. עו"ק, דהנה מהמשך דבריו נראה שגם אם כלל אינם אוחזים, הרי הם חולקים, שהרי המשיך וכתב רש"י מתי לא חולקים וזה במצב שאחד בלבד מוחזק, "שאיילו היתה ביד אחד לבדו וכו'" ואם היה לומד רש"י כתוספות שרק במצב של 'אוחזין' יחלוקו הרי שגם במצב שאין לזה כוח יותר מזה אלא שאינם אוחזין לא חולקים, וזו רבותא גדולה יותר ממה שכתב רש"י שיש לזה כוח יותר מזה, והיה על רש"י לכתוב בפשיטות: "דווקא אוחזין אבל אינם אוחזין לא" ואילו רש"י כאמור כתב רק את המצב שאחד לבדו מוחזק ומכאן משמע שלמד כשיטת ריב"א (עיין בשיטתו בשיעור ז) שבאמת אין צורך ב'אוחזין' לדין 'יחלוקו', אלא רק שלא יהיה לזה כוח יותר מלזה.

כך גם דייק 'נחלת-דוד' ברש"י בד"ה "ודברי רש"י סתומים" שכתב: "ומדברי רש"י שכתב וכו' שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המע"ה, נראה קצת דס"ל כשיטת הריב"א דאוחזין לא אתי למיעוטי שניהם אין אוחזין, רק דאתי למעוטי היכא דאחד אחוז דאז הוי אידך המע"ה דאילו לשיטת הנמו"י טפי הו"ל לפרושי דאוחזין אתי למיעוטי היכא דאין אוחזין דהוי דינא דכדא"ג (אלא שכתב הנח"ד שאין כ"כ הכרע כי הנמו"י עצמו ג"כ כתב כלשון רש"י אולם חזר הנח"ד ודחה זאת מפני שדרך הנמו"י והר"ן להעתיק לשון רש"י כלשונו, ויש להוסיף על הנח"ד את דברי רע"א בתשובות סימן רכב אות ט שכתב "ובאמת יש לי ראיות דכמה פעמים מצינו דנזכר בהר"ן והנ"י במתניתין בדרך פירושא דמתניתין כלשון רש"י אות באות, ומוכח דאין זה מלשון הר"ן והנ"י ואפשר דלא פירשו כלום על המתני' זו והדפיסו לשון רש"י או הם העתיקו לישנא דרש"י ולא דקדקו בזה".

3. עו"ק, דאם אכן רש"י למד כתוספות ומצריך את אחיזת שניהם, והביאור בזה בפשטות הוא שאז כ"א מהם נחשב מוחזק בחצי שלו ולכן מקבלו (עיין בזה באורך בשיעור ב אם זה באמת הפשט בתוספות) הרי שלכאורה, דברי רש"י לא כ"כ מתאימים להבנה שכזו. מדוע? ראשית, רש"י קורא למצב של 'אוחזין': "שאין לזה כח בה יותר מזה" ואם למד שכ"א תופס לבדו בחציו שלו הרי שאין דברי רש"י מדויקים שכן אז באמת יש לאחד בחצי זה יותר מאשר לחברו ואילו לחברו יש בחצי האחד יותר מהראשון ודוחק לפרש שבסה"כ אין לזה כוח יותר מזה כי לכ"א יש חצי שעליו שולט יותר, כך ש'מתקזז'.

ושנית, נראה מדברי רש"י, שכתב שאם תופס האחד הרי שהשני הוא 'המע"ה', שבאמת במשנה אין כל אחד מהם מוגדר כ'המוציא מחברו' שהרי שניהם אוחזין ואילו להנ"ל בשיטת תוספות בפשטות, שכ"א אוחז לבד בחצי טלית ולגביו השני באמת נחשב המע"ה ולכן חולקים וכ"א מקבל את החצי שתפוס בו, דין המשנה ג"כ מבוסס על דין 'המע"ה'. אולם בע"ה בשיעור הבא נתבונן ארוכות אם אכן זו ההבנה הראויה בתוספות.

ג. הבנת הגה"מ בדעת רש"י

הבנת 'הגהות מרדכי' בדעת רש"י

כאופן הנ"ל ללמוד ברש"י באמת העלה ב'הגהות מרדכי' (ב'ועוד הגהות מרדכי' שבסוף 'הגהות מרדכי') בשם רש"י וז"ל: "שנים אוחזין - פירש הקונטרס דוקא אוחזין אבל אי מנח אארעא כההיא ארבא דפרק ח"ה אין דין חלוקה אלא כדא"ג כדפירש ר"ת אבל לריצב"א נראה דלאו דוקא אוחזין וכו".

כך גם פירש את רש"י הגה"מ בפרק ט מטוען ונטען ה"ז [אות ז] שכתב על הרמב"ם: "מתוך לשונו נראה דעתו כריצב"א שפירש דלאו דוקא אוחזין וכו' ודלא כרש"י וכו"ת שפירשו דוקא אוחזים וכו".

אולם כבר הערנו שאם אכן זו הייתה כוונת רש"י לבאר מדוע נקט התנא דווקא "אוחזין", בכך שללא אחיזתם לא יהיה דין 'יחלוקו', הרי שדברי רש"י בהמשך אותו הדיבור קשים מכמה סיבות וכפי שפירטנו לעיל וצ"ע כיצד יישבו זאת 'הגהות מרדכי' והגה"מ.

סיוע להבנת הגה"מ ברש"י

למרות הקשיים, נראה להביא סיוע קל להבנת הגה"מ ברש"י, דהנה לפי ריב"א שדין 'יחלוקו' שבמשנה נאמר גם כאשר אינם מוחזקים, הרי שאחיזתם לא מוסיפה כלום לדין יחלוקו (עיין בשיעור ז דאמנם ריב"א למד שהאחיזה מוסיפה לעניין שנפסוק יחלוקו גם בוודאי רמאי, אך לכאורה אין הפשט שיש שני דיני 'יחלוקו', אחד עם אחיזה ואחר בלעדיה, אלא אף שבדרך כלל כשיש וודאי רמאי מסתלק בית הדין ואמרינן כדא"ג, מ"מ אחיזתם, כשישנה, לא מאפשרת לומר כדא"ג, נמצא שהאוהזין לא מוסיף לדין יחלוקו, ודוק), ולכאורה נראה שלא רק שה'אוהזין' אינו מוסיף לפסק אלא אף גורע, שהרי אם שניהם מוחזקים נמצא שכ"א בנטילתו בא ליטול מחברו המוחזק והרי קיי"ל 'המע"ה',

עיין בעניין זה בהמשך, עד כדי כך שהגמרא תקשה זאת בע"ב כיצד כ"א נוטל והרי המע"ה, וא"כ, אם רש"י אכן לומד כריב"א שדין החלוקה אינו מצריך אחיזה ולא בנוי עליו, נמצא שדין 'יחלוקו' הותר פשוט הוא כשאינן אוחזין וא"כ היה רש"י צריך לומר "אפילו אוחזין" ולא "דווקא אוחזין" וזה לכאורה סייעתא להבנתם ברש"י ואולי מכוח ראייה זו למדו הגהות מרדכי והגה"מ ברש"י שאם כלל לא אוחזין אין פוסקים 'יחלוקו', שכן באמת צ"ע מהיכן הוציאו זאת מרש"י.

מ"מ, למרות הדיוק האחרון הנ"ל עדיין עומדים בפנינו הקשיים, שהינם רבים יותר, להבין את רש"י כשיטת תוספות, כפי שהבינו בו ההגה"מ, ולכן נבארו כעת באופן שונה, שלא כדבריהם, ועיין בסוף השיעור בע"ה שניישיב הבעיות הנ"ל ונשוב ונבארו אף כביאורם.

ד. העמדת פירוש רש"י כריב"א

רש"י כריב"א ולא כתוספות

לכן נראה שאף שרש"י התחיל את דבריו במילים "דוקא אוחזין", אין כוונתו ללמוד כשיטת תוספות שדרושה אחיזתם כדי לפסוק דין חלוקה, שהרי הקשינו לעיל מספר קושיות מתוך דברי רש"י עצמו על פירוש זה.

נאמר עתה שרש"י למד כריב"א וסבר שגם אם אינם אוחזים כלל - חולקים, אלא שהתקשה רש"י מדוע המשנה כתבה "אוחזין" ולא "שניים טוענים על הטלית", ולכן כתב "דוקא אוחזין" כשכוונתו היא דווקא ששניהם אוחזין לאפוקי מצב שרק אחד מהם אוחז ולא לאפוקי מצב ששניהם אינם אוחזין.

היינו, אם רש"י היה לומד כשיטת תוספות הרי שהיה כותב פשוט: "דוקא אוחזין אבל אם אינם אוחזין לא יחלוקו", אולם רש"י כותב "דוקא אוחזין דשניהם מוחזקים בה ואין לזה כח בה יותר מזה וכו'", מדויק בדבריו שה"אוחזין" איננו נדרש כאן לעצם פסק 'יחלוקו', אלא שכאשר יש אחיזה הרי שדין המשנה ינהג רק כש"שניים" אוחזין לאפוקי ממצב שאחד אוחז, אך באמת דין המשנה ינהג גם כאשר שניהם לא אוחזים, וכשיטת ריב"א בב"ב דף לד.

ראייה שרש"י אכן לומד כריב"א

רש"י בסוף העמוד בד"ה "במקח וממכר" מחדש שרק אם כ"א אומר שמצא ראשון,

כבמשנה, שאלו טענות שאין בהם וודאי רמאות שהרי אפשר שהגביהו יחד או שטעה אחד לחשוב שהגביה קודם חברו, אמרינן 'יחלוקו', אך אם זה אומר 'אני ארגתיה' וזה אומר 'אני ארגתיה' לא פסקינן 'יחלוקו' כי אחד וודאי רמאי, וכשאחד וודאי רמאי ל"א יחלוקו.

והנה מה שהביא את תוספות לומר שיש צורך ב'אוחזין' כדי לפסוק יחלוקו, היתה השאלה מאי שנא מ'ההוא ארבא' שבה ראינו שלא פוסקים יחלוקו, ולכן חילקו ששם לא אוחזין והנה אם שיטת רש"י היא שלא פוסקים 'יחלוקו' בוודאי רמאי הרי נמצא שלרש"י אין כלל קושיה מ'ההוא ארבא' מדוע שם ל"א יחלוקו, שהרי שם זה וודאי רמאי, א"כ נמצא שאין לרש"י כל סיבה לומר ש'יחלוקו' נאמר דווקא כשאוחזין.

ויותר מכך, הרי אם נשאל מהיכן המקור של רש"י שבוודאי רמאי לא חולקים? לכאורה תהיה התשובה מכח הקושיה מ'ההוא ארבא' וא"כ בפשטות לדידו זו תהיה הסיבה של"א שם יחלוקו, אך ללא עניין זה של וודאי רמאי היו אומרים בארבא יחלוקו אע"פ שאינם אוחזים, שאם לא נאמר כך, לא יכול רש"י להוכיח משם, שמא שם לא חולקים משום שאינם אוחזים. אמנם ק"ק למה רש"י לא מזכיר שזה המקור ועיין בזה בשיעור כב.

סיוע נוסף מרש"י לקמן

ניתן לסייע להבנה לפיה רש"י אינו כתוספות ולא מצריך אחיזה כדי לפסוק חלוקה, משני מקומות לקמן מהם עולה מרש"י שהחלוקה במשנה איננה מדין וודאי שיש לכ"א חצי, אלא מדין ספק, ודבר זה אינו מתאים בפשטות לתוספות שמדבריהם נראה שהחלוקה מתורת וודאי היא לפי שאחיזתם מורה שיש לכ"א חצי.

דהנה רש"י בדף ג ע"א בד"ה 'דר' יוסי" כתב ששאלת הגמרא ממנה שלישי על משנתנו איננה מפני שרצתה הגמרא שבמנה שלישי יהיה ג"כ דין 'יחלוקו', אלא הפוך, שבדין המשנה ג"כ יהא מונח עד שיבוא אליהו כמו שם וא"כ א"א לומר שסבר רש"י שהחלוקה במשנה היא בתורת וודאי דא"כ מדוע רוצה הגמרא שיהא הדין 'הא מונח'? וא"כ, אם לפיו אין החלוקה מדין וודאי ניתן להבין שבאמת אי"צ שיהיו אוחזים, דאם החלוקה הייתה בתורת וודאי שכ"א נוטל חלקו שבידו הרי שהיה צריך שיהיו שניהם אוחזים.

כמו"כ רואים שלמד רש"י שהחלוקה במשנה היא מדין ספק ולא מדין וודאי, ממה שכתב בדף ח ע"א באמצע ד"ה "ממשנה יתירא", דהחלוקה במשנה היא מדין 'ממון המוטל בספק

חולקין', ושוב, כיוון שאין החלוקה מדין וודאי אין צורך שיהיו אוחזין (יש להתווכח על ראייה זו דיתכן ורש"י כתב את דבריו רק לפי ההו"א ששניים שהגביהו מציאה לא קנו, אך בכ"ז נראה כך ואכמ"ל).

אולם נסייג ונאמר שאף בשיטת תוספות, אם כי ממבט ראשון נראה שהחלוקה במשנה מדין וודאי, אין זה כלל ברור ופשוט והארכנו בבירור העניין בשיעור ב. והנה גם על הבנה זו ברש"י, אף שחזקנו אותה בראיות, יש קשיים וכפי שנפרט כעת.

ה. קשיים בדברי רש"י גם להבנה זו

קשיים בפירוש רש"י

1. רש"י מלמדנו "שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחבירו ועליו להביא ראייה בעדים" קשה מאד מה השמיענו רש"י בזה, וכפי שניסח קושי זה הפנ"י כאן: "ולכאורה יש לתמוה דמאי קמ"ל בפירושו וכי עד השתא לא ידעינן דהמוציא מחברו עליו הראיה בכל דוכתי?"

והנה בתוספתא ריש מסכתין כתוב לכאורה כדברי רש"י וז"ל: "שנים אוחזין בטלית זה נוטל עד מקום שתפוס וזה נוטל עד מקום שתפוס, בד"א בזמן שהיו שניהם תופסין בה אבל אם היתה בידו של אחד מהן המע"ה" וא"כ גם עליה תישאל שאלת הפנ"י מה החידוש של התוספתא שכאשר רק אחד מהם מוחזק אמרינן המע"ה?"

2. אם שללנו את ההבנה שפתחנו בה ברש"י שכתב "דווקא אוחזין" לפיה בא לומר כתוספות שללא אחיזה אין פסק יחלוקו, בשל הקשיים שהעלינו לעיל, ואמרנו שרש"י בא לומר שהסיבה שהתנא כתב "אוחזין" היא שהתנא בא לחדש עניין זה שאם אוחזין יש צורך ששניהם יאחזו אך כאשר רק אחד מהם אוחז צריך השני להביא ראייה, מסתבר שרש"י לא בא סתם להורות לנו חידוש דין שהרי אף אם יש לדידו חידוש בזה שכשאחד אוחז השני לא יטול בשבועה, מה ראה רש"י לומר זאת כאן בתחילת המסכת על המשנה? א"כ, השאלה הנ"ל מתחזקת, דכעת נשאל את השאלה על התנא עצמו, לפי רש"י, מה בא התנא לחדש, וכי לא ידעינן שהמע"ה?"

3. עו"ק על רש"י דהול"ל חידוש יותר גדול, שבאופן זה שרק אחד אוחז לבדו, לא רק

שהשני לא יהיה נאמן להוציא ממנו בשבועה אלא הטלית כולה תהיה של האוחז ללא שבועת 'שניים אוחזין' כלל כדלקמן "זה נוטל עד מקום שידו מגעת" וכה"ק שיטמ"ק וכן הקשו הפנ"י ומהר"ם שי"ף כאן.

4. עוד נעיר ולא בתור קושיה, שרש"י אצלנו מבאר שהכוונה ב'המע"ה' היא ע"י עדים בדווקא והנה להוציא עוד שני מקומות בהמשך שרש"י ג"כ מבאר ש'ראיה' היינו עדים, בד"כ רש"י לא רואה צורך לבאר זאת ומה טעם ראה כאן צורך?

ו. המקור לכאורה לפירוש רש"י

מקור לכאורה לדברי רש"י

כבר הבאנו לעיל שבתוספתא כתוב לכאורה כרש"י, האם גם בגמרא מצא רש"י מקור לדבריו?

בדף ו ע"א מביאה הגמרא ברייתא, שאומרת: "בד"א ששניהם אדוקים בה אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהם המע"ה" - נראה בפשטות שרש"י אצלנו השמיע לנו את דברי הברייתא הזו והיא מקור דבריו.

קשיים ברש"י לפי"ז

אולם א"כ דברי רש"י קשים שהרי:

1. הנה הגמרא שם מיד הקשתה על דברי הברייתא, 'פשיטא', וא"כ מפורש בגמרא כשאלת הפנ"י שאין בזה כל חידוש!

2. הגמרא שם מתרצת בתירוצה השני: "דאתי כי תפיס חד ואידך מיסוך סרוכי וסירכא לאו כלום היא", והנה אם אכן רש"י בא להשמיענו את דברי הברייתא הזו המוסבת על משנתנו כנ"ל, יל"ע מדוע רש"י לא כתב וביאר, כדרך שהגמרא ביארה, שהחידוש הוא שאע"פ שהשני נסרך אמרינן המע"ה?

והנה הרשב"ץ בשיטמ"ק (דף ב ע"א) ביאר באמת ברש"י שהמשנה באה להוציא ממצב בו

האחד אוחד בטלית ואילו חברו נסרך בה וקמ"ל המשנה דסירכא לאו כלום היא ולכאורה פירושו ברש"י תמוה, דהיכן ראה בדברי רש"י התייחסות לכך שהשני נסרך?

קשה לומר שכשרש"י כותב "שאלו הייתה ביד אחד לבדו" כוונתו היא לפרשנות שהגמרא בדף ו נותנת לברייתא ולומר שמדובר שהשני נסרך וכבאור הגמרא שם בברייתא שגם כשהשני נסרך מיקרי שהראשון אוחזה, שהרי הגמרא כן ראתה צורך לבאר זאת ולא היה זה פירוש מובן מאיליו ואילו רש"י סתם, ובנוסף לכך רש"י הוסיף על דברי הברייתא וכתב שהאחד אוחזה "לבדו" ואילו הברייתא לא כתבה "לבדו" וקשה להכניס במשמעות "לבדו" שהשני נסרך.

ז. המקור בגמרא לשיטת רש"י

מנין למד זאת רש"י

נראה שבאמת אין כוונת רש"י בדבריו לברייתא המובאת בדף ו "בד"א ששניהם אדוקים בה אבל היתה טלית יוצאת מתחת ידו של אחד מהם המע"ה" שכן עליה באמת שאלה הגמרא "פשיטא" ולכן ביארה בה ביאור שרש"י לא הביא, אלא כוונתו לדברי הגמרא בדף ב ע"ב שם התקשתה הגמרא כיצד המשנה א"ש לפי רבנן החולקים על סומכוס וסוברים שממון המוטל בספק 'המע"ה' ותירצה זאת. את תמצית הגמרא הזו כתב רש"י כאן על המשנה. נתבונן כעת בעיון בדברי הגמרא בע"ב לפי פירוש רש"י ולאחר מכן נשוב לדברי רש"י אצלנו (לביאור נרחב במהלך הגמרא עיין בשיעור כ).

ביאור שאלת הגמרא בע"ב

הגמרא מנסה להתאים את דברי המשנה לרבנן דסומכוס ושואלת: "ואלא מאי רבנן הא אמרי המע"ה" - יש לעיין כיצד דין "המע"ה" סותר לדין המשנה, ולאחר-מכן יש להבין את תשובתה שדין המע"ה אמרו רבנן דווקא כשלא תפסי תרווייהו - מהו הנידון בגמרא? וכי לא ידעה הגמרא שבמשנה שניהם תופסים בטלית?! וא"כ, מה התקשתה ומה תירצה? רש"י בד"ה "עליו הראיה" פירש: "בעדים, ואי לא - לא גבי מידי והכא חולקין [בשבועה]".

פירש רש"י שמושג 'ראיה' הינו דווקא עדים ולא שבועה וא"כ אין שיטת חכמים מתאימה לדברי המשנה המאפשרת לו להוציא בשבועה. שאלת הגמרא לפי רש"י איננה על עניין

הצורך בשבועה אלא על עצם החלוקה, כיצד יכול כ"א לקבל חצי ובכך 'להוציא' מחברו ללא שיביא 'ראיה' - עדים.

מה כן היה צריך להיות? הריצב"ש בשיטמ"ק מבאר ברש"י שכוונת הגמרא לשאול שבמשנה היה צריך לרבנן להיות דין 'המע"ה', אלא שמכיוון שאין במשנה מוחזק אחד, הדין הוא 'יהא מונח' על הטלית מחמת חוסר ברירה.

והנה אם משמעות אחיזתן הייתה שכ"א מהם אוחז רק בחצי טלית לא הייתה מובנת שאלת הגמרא, שהרי אדרבה בגלל דין 'המע"ה' על כל אחד להישאר עומד בחצי אותו אוחז שהרי חברו אינו מביא 'ראיה', קרי עדים, כדי שיוכל להוציא ממנו אותו החצי, אע"כ רש"י לשיטתיה במתניתין ש"אין לזה כח בה יותר מזה" שמובנו המדויק הוא שכ"א מהם אוחז בכל הטלית ומכאן שרש"י הגיע להבנה זו כבר בשלב זה בגמרא ולא רק במסקנתה, ומכיוון שכ"א אוחז בכל הטלית, יש לו שם 'מוציא' מחברו גם על חצי הטלית שנוטל ולכן עליו ה'ראיה' שפירושה עדים ולא שבועה ומכיוון שאין לו עדים, סברה הגמרא אליבא דרש"י (לפי השיטמ"ק) שהדין צריך להיות 'יהא מונח'.

'בשבועה' - עומקה של גירסה

והנה צ"ע מדוע רש"י מזכיר בסוף פירושו לשאלת הגמרא את העובדה שחולקים **בשבועה**, מדוע הכניס רש"י את מילת "בשבועה" ומה היא שייכת לעניין? הרי שאלת הגמרא לא הייתה מדין השבועה שבמשנה אלא מעצם דין החלוקה! באמת ב"הגהות וציונים" במהד' 'עוז והדר' ציינו שמילת "בשבועה" ליתא ברש"י בכל הדפוסים הישנים "ובשבוש הוסיפוהו" ומהטעם הנ"ל.

אולם נראה כן לבאר את הגירסה הזו ואף למצוא בה טעם לשבח. אם נשים לב נבחין שהגמרא בתירוצה סיימה "הכא דתרווייהו תפסי פלגי לה **בשבועה**" והנה גם על דברי הגמרא יש להקשות בדיוק אותה קושיה ששאלנו על רש"י, ובאמת השיטמ"ק שואל זאת על רש"י, שלדידו השאלה היא על החלוקה, מדוע מוסיפה הגמרא שהחלוקה במשנה היא "בשבועה" הרי השאלה לא הייתה מעניין השבועה אלא מעצם דין יחלוקו ודי בכך שביארה הגמרא מדוע חולקים. וכי גם כאן נמחק את מילת "בשבועה"? וודאי שלא! (אמנם בהוצאות הישנות של 'עוז והדר' הביאו של"ג אך בהוצאות המאוחרות השמיטו זאת) ואף רש"י ב"ה"ג" שלו מצטט את הגמרא כפי שכתובה לפנינו עם מילת "בשבועה" וגם לאחר מכן ברש"י ד"ה "בשבועה פלגי לה", מכל זה נראה שדייק רש"י, ודווקא מתוך

לשון הגמרא בתירוצה, שגם עניין השבועה שייך לשאלה, מדוע? כי למד רש"י שתכלית השבועה במשנה היא שיוכל להוציא מהתפוס, הגמרא שמזכירה שחולקים בשבועה ר"ל שהשבועה שייכת לעצם דין 'יחלוקו' כי א"א להוציא מהשני סתם ללא סיוע, ולא שהשבועה שבמשנה הינה דין נפרד, אלא עומדת כאן כ'ראיה' שעל-פיה מוציאים ובמקום עדים, כלשון רש"י במשנה "ליטול בשבועה" וכפי שעוד יתבאר בהמשך השיעור ברש"י, ושאלת הגמרא היא שלא די בשבועה כדי להוציא אלא יש צורך בעדים ומדוע במשנה ההוצאה היא עפ"י שבועה.

ואם כבר עסקינן בגירסאות, הרי שאם נתבונן נבחין בדבר נוסף. הזכרנו שאת תשובתה מסיימת הגמרא במילים "פלגי לה בשבועה", ראינו שרש"י עצמו ב"הכי גרסינן" שלו ציטט את הגמרא בגרסתה הנכונה וציטט מילים אלו כצורתן "פלגי בשבועה" (ללא "לה"), אולם, למרבה הפלא, בעת שהגיע לבאר מילים אלו, הפך רש"י את סדר המילים וד"ה שלו הוא "בשבועה פלגי לה" והדבר אומר דרשני ובע"ה נבארו בהמשך.

תירוץ הגמרא

תירצה הגמרא: "אי אמרת בשלמא רבנן, התם דלא תפסי תרווייהו אמרו רבנן המע"ה הכא דתרווייהו תפסי פלגי לה בשבועה"

ממשיך רש"י, בביאור תשובת הגמרא, בד"ה "תרווייהו תפסי" - ואין כאן מוציא מחברו", ובד"ה "בשבועה פלגי לה": "כיון דמחסר גוביינא במה שחברו תופס דהאי תפיס בכולה והאי תפיס בכולה לא קים ליה לרבנן להוציא ממון מחזקתו בכדי כדאמרין התם לרבנן דבעי ראייה הצריכום שבועה".

ללא רש"י היינו מפרשים את תירוץ הגמרא "הכא דתרווייהו תפסי" בכך שהגמרא חוזרת בה ולומדת שכששניהם אוחזין בטלית אינם תופסים כ"א בכל הטלית אלא כ"א תופס חציה וממילא אדרבה בגלל דין 'המע"ה' על כל אחד להישאר עומד בחצי אותו אוחז שהרי חברו אינו מביא 'ראיה', קרי עדים, כדי שיוכל להוציא ממנו אותו החצי.

אולם רש"י לא מבאר כך אלא לפיו ממשיכה הגמרא להבין שכ"א מהם תופס בכל הטלית כמו שחשבה הגמרא בשלב השאלה אלא שחידשה שאין כאן 'מוציא' וממילא ל"צ עדים.

תמיהות על פירוש רש"י בע"ב

כמה דברים עדיין לא ברורים בפירוש רש"י:

1. רש"י לא פירש את עיקרו של התירוץ- מדוע באמת אין כאן גדר 'המוציא מחברו עליו הראיה', אם כ"א באמת מוחזק בכול הטלית.
2. בנוסף לכך, לכאורה יש ברש"י סתירה, שהרי בתחילה ביאר שלגבי החצי שכ"א נוטל לא נחשב 'מוציא מחברו' וכלשונו: "ואין כאן מוציא מחברו", ואילו בהמשך דבריו כתב שנחשב שמוציא ממון מחזקתו, "לא קים להו לרבנן להוציא ממון מחזקתו בכדי" ודבריו קשים איזה 'מוציא' יש כאן? הרי דחינו ואמרנו שאין כלל 'הוצאה' שאל"כ היה צורך בעדים!
3. עוד יל"ע אם אכן אין כאן "מוציא מחברו" ולכן לא בעי 'ראיה', כיצד עניין חדש זה של הוצאה מ'מיחסר גובינא' הדורש שבועה שייך ותלוי בשיטת חכמים שעסקו בעניין 'המע"ה", כך שאומר רש"י "לרבנן דבעי ראייה הצריכום שבועה"?
4. ברש"י ד"ה "אנן" בדף ג ע"א כתב "דמאי דתפיס האי - היינו פלגא" ולכאורה סותר לדבריו אצלנו שכ"א תפוס בכל הטלית.

ביאור דברי רש"י

אלא שבאמת אין סתירה ברש"י, וננסה לבאר את הדברים.

מחד -

כיוון שכ"א מוחזק כשני בכל הטלית לא ניתן לראותו מוציא מחברו אף שגם חברו מוחזק באותו החצי שנוטל, שהרי מ"מ גם הוא מוחזק בו, ואינו כמצב בו רק אחד מהם היה תפוס והשני שאינו תפוס בא להוציא ממנו, שאז באמת היה מוגדר כ'מוציא' ותפיסת הראשון איננה מאפשרת לו להוציא ללא ראייה ברורה.

זה ביאר רש"י במשנה בכותבו: "דאין לזה כוח יותר מזה", דין 'המע"ה' כשמוציא ממוחזק הוא דווקא כשהמוציא אינו מוחזק, אך לא כששניהם מוחזקים ואין לזה כוח יותר מזה. נראה שעניין סברת "מאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא" [ב"ק מו:] הוא שכאשר בא אליי אדם ורוצה לקחת ממני איננו יכול כלל לעבור את סף ביתי ולהתחיל להתמודד איתי על רכושי, הוא נשלח אחר כבוד למקום המשפט, משא"כ אצלנו שגם הוא תפוס

באותו הממון הרי שכבר מזמן עבר את מפתן ביתי וכבר בעל כורחי מתמודד איתי על הממון.

אולם מאידך-

נחשב 'מחוסר גוביינא' שהרי סו"ס גם אני מוחזק בחצי זה ועליו לגבות ולהוציא מידי, יש כאן לכל אחד **מקצת הוצאה** מחזקת השני ולכן כתב רש"י "להוציא ממון מחזקתו", נחשב שמוציא מחזקת השני, שהרי גם השני מוחזק בחצי זה כמוהו. הוא איננו "מוציא מחברו" אבל הוא כן "מוציא ממון מחזקתו", הוא איננו בגדר אותו 'מוציא' שדינו "המע"ה" ומזיק עדים כי גם הוא תפוס.

בהגדרה למדנית

בהגדרה למדנית ולא 'כמותית' של 'הרבה' הוצאה ו'מקצת' הוצאה, נאמר כך - כשאינן רק אחד מהם מוחזק אין דין 'המע"ה' כי דין זה של 'המע"ה' בעדים לא מתמודד מול 'תפיסה' אלא מול 'מוחזקות'. 'מוחזקות' הינה דין חיובי של חזקת ממון המורה באופן חיובי להשאיר אצלו את הממון וענינה כשאר חזקות שעל פיהן מכריעים את הדין (עייני בשיעור ב שנבאר באורך שלרש"י יש שני דיני 'המע"ה', אחד מול 'מוחזקות' ודין זה נלמד מפסוק והשני מול 'תפיסה' שעליו אומרת הגמרא שסברא הוא) כאן אינו מוחזק יותר מהשני ומוחזקות שעניינה שליטה לא יכולה להיות לשניים וא"כ איש מביניהם אינו 'מוחזק', אולם מבחינת עניין ה'תפיסה' שעניינה דין שלילי לפיו לא ניתן סתם להוציא ממי שתפוס בדבר 'טכנית', סברא בעלמא של "דכאיב ליה כאיבא וכו'", יש כאן תפיסה של השני והדבר 'מחוסר גוביינא' וכדי לגבות, עליו לסייע לטענתו בשבועה.

דין זה דווקא לפי רבנן

מי אמר שאין מוציאין ממון בכדי? רבנן. הם אלו שאמרו 'המע"ה' ולשיטתם תפיסה שוללת הוצאה בכדי, לכן צריך כאן שבועה שהיא מעין דין 'המע"ה' ברמתו הפחותה. רבנן הם שדיברו על עיקרון לפיו תפיסת הממון היא כוח שמונע הוצאה ודיברו בעיקרון זה על כל הרמות, הן של 'מוחזקות' והן של 'תפיסה' ולא שדיברו רק על גדר 'המוציא' מ'מוחזקות', דא"כ אם אמרנו שכאן אי"ז בגדר 'מוציא' כיצד זה קשור לרבנן? והגמרא

קושרת זאת לשיטתם, וכלשון הש"ס: "א"א בשלמא רבנן וכו", אולם לפי סומכוס שדין חלוקה מספק מועיל להוציא ממוחזק אין צד שלא יועיל להוציא מתפוס ללא שבועה. ומה שרש"י בדף ג ע"א בד"ה "אנן" כתב: "דמאי דתפיס האי היינו פלגא" ניתן לבאר שכונתו שם היא כבר לתוצאה של דין 'יחלוקו' ולא לאחיזה שקדמה לדין ועיין בשיעור כה שבע"ה נתייחס לזה באריכות ונתרץ בעוד אופן.

ביאור הקשיים

הזכרנו כבר שהקשה שיטמ"ק על רש"י, לפיו שאלת הגמרא היא על עצם דין יחלוקו שבמשנה, מדוע הגמרא בתירוצה מזכירה בכלל את עניין השבועה, לכאורה היה לה רק לתרץ שכאשר שניהם תופסים - חולקים, שהרי על פסק יחלוקו הייתה השאלה? ולהנ"ל מובן, שהרי עיקר השאלה בגמרא הייתה על החלוקה בשבועה דסבר המקשן שכאשר שניהם אוחזים מיקרי שכ"א 'מוציא' מחברו ואיך די בשבועה כדי להוציא ולזה תירצה הגמרא שחשיב רק מיחסר גוביינא ולזה צריך שבועה.

הערנו שבגמרא הלשון היא "פלגי לה בשבועה" אולם רש"י הפך ל"בשבועה פלגי לה" (אף שב"ה"ג' גרס כמו שלפנינו) ונראה שזה מתאים מאד להדגשת שיטתו שהגמרא באה לומר שרק ע"י השבועה חולקים כי היא הכלי כדי להוציא ממצב של 'מיחסר גוביינא' והשבועה איננה דין נוסף, רושם שהיה יכול להתקבל לפי גירסת הגמרא שעל פיה הקשר בין ה'פלגי' ל'שבועה' רופף יותר, ודוק.

ה. תפקיד השבועה לרש"י

השבועה במשנה 'שבועת הנוטלים'

ובכן, כאשר רק אחד מהם מוחזק בטלית א"א יהיה להוציא ממנו, בגלל דין 'המע"ה', לרש"י, ועל מצב זה רש"י כותב "ואינו נאמן זה ליטול בשבועה", מבואר בדבריו שהמצב שיש לנו במשנה הוא של 'נטילה' בשבועה וכאן רש"י מלמדנו שאותה שבועה שבמשנתנו מוגדרת כ'שבועת הנוטלים' ולא כ'שבועת הנפטרים'.

למעשה, השאלה כיצד להגדיר את שבועת משנתנו תהיה לכאורה תלויה בשאלה בכמה כ"א אוחז, דהנה, אם האחזה של כ"א מהם הינה רק בחצי, נמצא שכ"א בשבועתו אינו

נוטל את מה שביד חברו אלא רק נפטר מלתת לחברו את שבידו שלו, אולם אם כ"א מהם אוחז בכל הטלית הרי שנמצא שכ"א, כאשר מקבל חצי מהטלית, הוא בעצם נוטל מחברו וגובה מחברו ('מחסר גובינא') אף אם לא נגדירו כ'מוציא' לעניין דין המע"ה. א"כ הגדרת רש"י לשבועה זו כשבועת נטילה מתאימה להגדרתו את אחיזתם בטלית שלמעשה כ"א נחשב כאוחז בכל הטלית.

בשיטת רש"י מוצאים אנו תשובה לשאלה "שבועה זו למה" שהגמרא שואלת בדף ה ע"ב, הן בה"א והן במסקנה ידעה הגמרא שהשבועה במשנה נועדה לצורך דין החלוקה עצמו אלא שבה"א חשבה שאף כשרק אחד מוחזק דעת המשנה שניתן להוציא ממנו ע"י שבועה וא"כ התנא אינו כרבנן, ובתשובתה חילקה הגמרא בין המצבים.

נפק"מ תהיה בחשוד על השבועה שממילא איננו יכול להישבע, האם ייטול, וכן במצב שאינו רוצה להישבע האם זה יגרום לכך שלא יקבל את חצי הטלית ולכאורה תלוי בזה, אם השבועה היא שבועה ליטול הרי שהיא מה שמאפשר לו ליטול ובלעדיה לא יזכה בממון משא"כ אם השבועה במשנה היא שבועה להיפטר הרי שהממון כבר שלו אלא שחייבו אותו גם להישבע כעניין נוסף ואם אינו נשבע לא יפגע הדבר בממון, שנשאר אצלו ועיין עוד שהרחבנו בזה בשיעור יח.

והנה בדף ה ע"ב שואלת הגמרא "וכי מאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד שבועה זו למה?", ולכאורה שאלת הגמרא אינה מובנת לאור מה שראינו בסוגיית הגמרא בע"ב, שהרי לפירוש רש"י ראינו שכ"א מהם מיחסר גובינא ולכן צריך שבועה כדי ליטול ממון זה וא"כ מהי שאלת הגמרא שם?

וכי הגמרא בדף ה שואלת דווקא לפי סומכוס?

עיינן בזה בשיעור כ מה שנתרץ.

יתכן שכוונתה לאחר פסק יחלוקו שאז כבר אינו מיחסר גובינא וכ"א מחזיק בחציו, וכדרך שניתן לבאר בדברי רש"י בדף ג ע"א בר"ח קמייתא, "היינו פלגא", עיין מה שנברר בסוגיה שם.

והנה לפי הרשב"א שהגמרא שאלה מה צורך יש בשבועה הרי כ"א מחזיק בחציה, נמצא ששאלת הגמרא בדף ה היא כשאלתה כאן, אולם הקושי הוא שהגמרא שם לא משיבה ככאן אלא מביאה את ר' יוחנן!?

לכאורה זו מחלוקת סוגיות וביחוד לאור דברי הרשב"א בדף ג ע"א ד"ה "אפילו" שמתייחס

לטעם השבועה לריו"ח ואומר "אבל מתניתין מאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד יחלוקו דאנן סהדי דמאי דתפיס האי דידיה הוא וכמאן דפסק דמי ומאי דתפיס האי דידיה וכמאן דפסק הוא ומן הדין היה דיחלוקו שלא בשבועה והיינו דמתמהינן בגמרא לקמן ומאחר שזה תפוס ועומד וזה תפוס ועומד שבועה זו למה וכו".

נמצא לפיו שעל כרחך הסוגיה שם חולקת על הסוגיה בדף ב ע"ב בשאלה אם האנ"ס אומר שכמי שנחלקה.

הנה אם רש"י מסכים לרשב"א שיש בזה מחלוקת סוגיות לא רחוק הוא לומר שלמד שהסוגיה בדף ג ע"א ג"כ חולקת על הסוגיה בדף ב ע"ב ולכן שם פירש שכ"א אוחז בפלגא.

ט. חזרה לדברי רש"י במשנה

חידוש המשנה לרש"י

כעת נחזור לדברי רש"י על המשנה ונבין ביתר ביאור את שבא לומר והוא שהמשנה עוסקת דווקא באופן ששניהם אוחזים שאז ההגדרה היא ששניהם אוחזים בכל הטלית והוא שכתב רש"י אצלנו במשנה "ואין לזה כח בה יותר מזה" וכדרך שהתבארה בשיטתו, שלמד שכ"א מהם מוחזק בכל הטלית וממילא אין אחד מהם קרוי 'מוציא' אלא רק 'מיחסר גוביינא' ולזה אי"צ ראייה בעדים אלא די בשבועה וזהו אכן חידוש שהרי לגמרא בע"ב כלל לא היה ברור כך בתחילה.

ומסיים רש"י שאלמלא זאת והטלית הייתה ביד אחד לבדו הרי שאז היה זה מצב של 'מוציא מחברו' והיה עליו להביא דווקא 'ראיה' שפירושה: עדים ולא שבועה - וזהו חידוש המשנה לפי רש"י.

נטילה ע"י שבועה

לפי הנ"ל למד רש"י שחידשה המשנה שבועה מסוג חדש והיא שבועת הנוטלים (שלא כשבועת הנפטרים שהיא מה"ת) דמכיוון ששניהם מוחזקים בטלית כולה, אין כ"א מהם מוגדר כ'מוציא' מחברו אלא רק כ'נוטל', כמיחסר גוביינא, ולכן ל"צ עדים אלא די בשבועה שעל ידה יוכל ליטול, ומלמד רש"י שאף שמצינו כאן שיכול ליטול ע"י השבועה, מ"מ זה מועיל רק במצב של 'מחסר גוביינא', אולם במצב של 'מוציא' שזה כאשר אוחז אחד לבדו לא נאמר חידוש זה ויצטרך 'ראיה' שזו עדים.

לפי"ז יתבאר מה שהתקשה הפנ"י ברש"י, בדבר החידוש שבמשנה לפיו, באמת החידוש איננו שכאשר אחד מוציא אמרינן 'המע"ה', אלא שלדין 'המע"ה' הזה לא תועיל שבועה אף שלדין משנתנו היא מועילה, שהרי היה מקום לטעות בזה שהרי באמת גם כששניהם מוחזקים חשיב כ"א מעין 'מוציא' על החצי שנוטל ואעפ"כ מבואר במשנה שנוטל ע"י השבועה וא"כ חזינן לכאורה מהמשנה שהשבועה נחשבת ל'ראיה' לצורך דין 'המע"ה' וס"ד שגם כשאחד מוחזק תועיל שבועה כמו שבאמת למדה הגמרא בהו"א שלה בע"ב, קמ"ל רש"י שבאמת שבועה זו לא נחשבת לראיה במקום בו עליו להביא ראיה.

רש"י כאמור רואה כחידוש את הדין שכאשר רק אחד מהם אוחז בטלית לא יכול השני להוציא ממנו בשבועה אלא בעי עדים. חידוש זה יכול להיות מובן רק אם השבועה במשנה היא שבועת הנוטלים, לכן ממילא הייתה הו"א שאם כששניהם אוחזים יכולה השבועה הזו לשמש כשבועת הנוטלים ולאפשר את הנטילה ה"ה כשרק אחד מהם אוחז תאפשר השבועה את הנטילה, אולם אם למד רש"י שזו שבועת הנפטרים (כגון אם היינו לומדים שכ"א אוחז רק בחצי) הרי שאין מקום כלל לכזו הו"א שהרי אף אם ראינו במשנה שמועילה שבועה להפטר ולהשאיר בידי אחר החצי שאוחז בו, אין בכך ללמד שהמוציא ממנו יכול להוציא בשבועה.

ביאור הקשיים הנוספים ברש"י

כעת לא קשה מה שהקשו הפנ"י ומהר"ם שי"ף שהיה לרש"י לחדש שהאוחז לבדו יכול ליטול ללא שבועה, דמה מקום להצריך שבועה את זה שאוחז לבדו והרי איננו בגדר נוטל.

לפי"ז אף מובנת הלשון השלילית ברש"י "אין לזה כוח יותר מזה". כאן באמת לא בא לבאר למה יחלוקו באוחזין, אלא הייתה קשה לו שאלת הגמרא בע"ב, דאם שניהם מוחזקים בכולה מדוע שלא ייחשב כ"א 'המע"ה' ובעי עדים ולא די בשבועה ולזה תירץ כי אין לזה כוח יותר מלזה.

מובן גם מדוע רש"י אצלנו במשנה ובדף ב ביאר ש'ראיה' היינו עדים ואילו בכל הש"ס לא ביאר זאת, שהרי זה כל עניין התירוץ לבאר שרק כששניהם תופסים סגי להוציא ע"י שבועה שהיא איננה ראייה כמו עדים.

ביאור השיטמ"ק

להנ"ל, שרק בגלל "שאין לזה כח יותר מזה" נפסק דין המשנה שכ"א נוטל בשבועה, הרי שכל אימת שיהיה לזה כוח יותר מזה לא יטול בשבועה. באיזה מצב יש לזה כוח יותר מזה? אנחנו למדנו כאשר רק האחד אוהו והשני כלל לא אוהו אולם הרשב"ץ בשיטמ"ק למד שזה פשיטא ול"צ המשנה להשמיענו זאת ולכן פירש במצב שהשני נסרך. 'סירכא' הינה מצב ממוצע, מצד אחד א"א לומר שכלל אינו תופס, יש אצלו אחיזה מסוימת, אלא שמאידך גיסא היא גרועה ביחס לאחיזה מלאה (וזה הפירוש במשפט: "סירכא לאו כלום" שבדף ו) וממילא גם אז שייך לומר 'המע"ה' ולא 'מיחסר גוביינא' שהרי יש לזה כוח יותר מלזה. מזה שרש"י למד שכל היכולת במשנה לפסוק שכ"א נוטל בשבועה ללא עדים היא רק בגלל "שאין לזה כוח יותר מזה" למד רשב"ץ שבא לאפוקי מצב שאחד אוהו ואחד נסרך.

י. בין התוספתא והברייתא בדף ו לבין רש"י

הבאנו לעיל את הברייתא בדף ו שכתוב בה לכאורה כרש"י, שאם האחד מוחזק אמרינו 'המע"ה' וראינו ששאלה הגמרא ע"ז 'פשיטא'. יל"ע מדוע לא תירצה הגמרא כדברינו ברש"י? כמו"כ יל"ע האם את דברי התוספתא נוכל ליישב כדרך שביארנו ברש"י.

באמת אם נדקדק נראה שלשון התוספתא היא: "זה נוטל עד מקום שתפוס" ומבואר לכאורה שעוסקת בדין שונה מהמשנה, לא דין 'יחלוקו' אלא מקרה של שניים אדוקים בטלית שבו כ"א נוטל עד מקום שידו מגעת שמופיע בדף ז ואילו אצלנו במשנה זה מקרה של 'תפסי בכרכשתא' ורק בזה שייך לומר ששניהם מוחזקים בכל הטלית. שם בתופס בגוף הטלית הרי שכל מה שתופס לבדו מחשיבו מוחזק לבד באותו החלק ו'כמאן דפסיק' ולכן באמת שם אף ל"צ שבועה לרמב"ם על מה שבידו וא"כ וודאי אין זה כמשנתנו שהרי רש"י ביאר אצלנו שהצורך בשבועה הוא כי 'מיחסר גוביינא' מהשני אך שם הוא מוחזק לבדו (ואף לתוספות שם שכן בעי שבועה הרי זה רק מדרבנן משום תקנה) וא"כ לא נוכל להעמיד את החידוש שבדברי התוספתא כדרך שביארנו ברש"י, שהרי משם לא מוכח שניתן להוציא מחברו בשבועה וא"כ מה צורך להשמיע שא"א להוציא בשבועה.

גם הברייתא בדף ו עסקה לא ב"שניים אוהזין בטלית" אלא ב"שניים אדוקים בטלית" וזה כביאור הגמרא בדף ז וכדברי התוספתא וממילא מובן שלא יכלה הגמרא לתרץ את שאלתה "פשיטא" כדרך שתירצנו ברש"י ודו"ק.

יא. רש"י כשיטת תוספות ולא כריב"א

הנה, כעת, לאחר שהבנו את רש"י שהנושא בו הוא עוסק איננו דין החלוקה כשלעצמו אם זוקק אחיזה או לא, יש להסתפק מה באמת דעת רש"י בזה.

ניתן לומר שרש"י סובר בזה כתוספות ומצריך אחיזה ומה ששאלנו לפי הגה"מ מדוע רש"י לא אומר פשוט שהמשנה כתבה 'אוחזין' כדי לאפוקי מצב ששניהם אינם אוחזין?

כעת נתרץ שרש"י כאמור לא בא לומר דיוקים במשנה וחדושים בדין 'יחלוקו', אלא בא רק לעסוק בעניין 'המוציא מחברו'. התברר לפי רש"י שיש במשנה הוצאה מחברו שלא ע"י עדים אלא ע"י שבועה וא"כ התקשה האם באמת נלמד מכאן שכל 'מוציא' מחברו יוכל להוציא בשבועה? לזה בא רש"י ומלמד שלא, וכאשר בא להוציא מאחד שאוחז לבדו בעי עדים וזו כוונת רש"י בפירושו למשנה לומר ולסייג שכל מה שרואים במשנה שמועילה הוצאה בשבועה זה רק כששניים אוחזין ולא כשאחד אוחז, ורש"י לא בא לומר ש'אוחזין' בא לאפוקי מצב שאחד אוחז לגבי דין יחלוקו, אלא דיבר על עניין הוצאה בשבועה, ולכן לא קשה למה לא כתב רש"י 'לאפוקי אי מנח אארעא' שאז אין דין יחלוקו כי כאמור זה לא הנושא אלא מתי אמרינן 'המע"ה' ללא עדים וא"ש הגה"מ.

אך אפ"ל שרש"י סובר בזה כריב"א, אלא שאז תהיה לנו בעיה, שהרי דין השבועה לפי רש"י נועד כדי ליטול ולהוציא ממצב ששניהם אוחזין שהוא מצב של 'מיחסר גובינא' אך אם אינם אוחזין לכאורה לא יצטרכו שבועה כי אז אינם 'מוציאים' ונמצא לפי"ז שדין המשנה שכן כולל שבועה לא יכול לכלול מצב שאינם אוחזין וא"כ נאמר שרש"י המשנה מדברת דווקא על מצב של אוחזין אך לא מטעם תוספות שללא אוחזין אין דין חלוקה אלא מטעם שללא אוחזין אין דין שבועה אך דין חלוקה יהיה וזה דוחק ומטה לכן לומר כאפשרות הקודמת.

והנה אולי נטען שדבר זה אינו בעיה מכיוון שמסקנת הגמרא היא שטעם שבועת המשנה היא כדר' יוחנן "שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חברו" ורש"י על המשנה בהמשך בד"ה "זה ישבע" לכאורה הפנה לטעם זה וא"כ מטעם זה יצטרכו תמיד שבועה לרש"י.

אולם אין הדבר פשוט, ראשית, עיין באורך בשיעור כא שנדון כיצד טעם ר' יוחנן לשבועה מתיישב עם שיטת רש"י שראינו כעת שטעם השבועה הוא כדי שיוכל ליטול והעלנו מספר כיוונים אם אכן לרש"י למסקנה הטעם כר"ח.

ושנית, גם אם נאמר שאכן לרש"י למסקנה טעם השבועה כריו"ח הנה יש לעיין לפי ריב"א שדין חלוקת המשנה נכון גם כשאינם אוחזין, האם גם אז יצטרכו להישבע את שבועת המשנה?

בפשטות כן דהרי המשנה לא חילקה וכ"ה בהגהמ"י.

ואם נשאל, כיצד שייך טעם ריו"ח "שלא יהא כאו"א תוקף" בזמן שאינם אוחזין בטלית כלל?

נצטרך לומר שתקיפה ע"י טענה ג"כ קרויה תקיפה שהרי בטענתו הוא מונע מחברו לזכות בטלית.

אולם מה נעשה ורש"י בד"ה "ותוקף" בדף ג ע"א על דברי ריו"ח מבאר "אוחזי" וא"כ נמצא שגם אם למסקנה לרש"י טעם השבועה כריו"ח מ"מ אין סיבה להשביעו כשאינם אוחזין וא"כ מדוע המשנה כותבת שנשבעים ולא מחלקת? מכאן כאמור יותר נוח לומר שלמד רש"י במשנה שלא כריב"א וא"כ כל דין המשנה רק באוחזין, הן החלוקה והן השבועה.